

קנין ב'

"בשמיעת האוזן"

פתח דבר:

נקדים ונאמר: בביאור הקשר בין "שמיעת האוזן" לקנין התורה נאמרו במפרשים טעמים רבים, מהם המסבירים בפשטות על פי ההיגיון את השייכות בין היכולת לשמוע, לקנין התורה, ומהם יש גם טעמים המבארים את הדברים באופן סגולי. במאמר הבא נביא בעזה"ת את כל הטעמים, ונוסיף עליהם נופך כיד ה' הטובה עלינו.

מי שאין אוזנו כרויה - עלול להפסיד "מרגלית טובה"

במדרש שמואל פירש בזה כוונת התנא, וז"ל: "כלומר - שיטה אזנו לדברי רבותיו, ואם יאטם אזנו מלשמוע לקול מוריו אפילו שעה אחת, אפשר כי באותה השעה נאבדה ממנו מרגלית טובה".

ונראה כוונתו, פעמים רבות שומע הלומד דבר תורה מרבו או מחבריו, ועוד לפני שהוא מספיק להתבונן בנאמר, הוא מסיק שהדבר איננו נכון, זה קורה מפני שלא שמע היטב את הדברים או שלא התעמק בהם דיו, כך עלול הוא לאבד מרגלית טובה שעברה לו תחת ידו.

כי הרי ידוע שלכל אדם יש חלק פרטי וייחודי בתורה הקדושה, ולכן כשאומרים לו איזה חידוש או סברא יתכן שאמרו לו דבר אמיתי ונכון עד

כב _____ תורה דיליה

למאוד, ולעתים אפשר למצוא טעם רב בחידוש אשר נזרק מפי מי שקטן ממנו.

ואם כן הרוצה לגדול בתורה עליו לשמוע באוזן קשבת ובשימת לב כל מה שאומרים לו. על זה אפשר לקרוא את הפסוק במשלי (יח, יג): "משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלימה".

הפסד של תיבה אחת - עלול לקלקל הכל

עוד טעם בקנין דנן מצינו בזה בספר דרך חיים למהר"ל זצ"ל וכה כתב: "השני: בשמיעת האוזן - שיטה אזנו לשמוע, כי לפעמים אם לא ישמע דיבור אחד או תיבה אחת מקלקל כל הענין, ולפיכך שייך אל זה שמיעת האוזן".

וכן מבואר במסכת סוטה (דף מז:): "משרבו זחוחי הלב - רבו מחלוקות בישראל". ופירש רש"י זצ"ל: "זחוחי הלב - שאין מטין את אזנם לשמוע יפה מפי רבם, וסומכים על בינתם לדקדק שמועתם, אז נתרבו המחלוקות בישראל".

שמיעה קפדנית - מסייעת להבנה!

כאן המקום להראות יסוד גדול בדרך הלימוד - לא די בקריאה מתוך הספר בלבד בכדי לעמוד על הדברים, אלא צריכים לשמיעת האוזן מפי הרב, לפי שעל ידי הקריאה בספר אפשר שלא יקרא בסדר הנכון ויבוא לידי טעות, מה שאין כן מי ששומע מפי רבו ושומע גם את הצורתא דשמעתתא - כיצד הדברים נאמרים, אם בקול המעורר תמיהה או במנגינה של הסבר ויישוב וכדומה.

כי הרבה פעמים הדברים מתבררים היטב על ידי השמיעה של סגנון אמירתם, ואז יוכל להבין הענין על בוריו, כי באמת על ידי הקריאה גם אם ידלג רק על נקודה אחת עלול הוא לבוא לידי קלקול, ו"שבשתא כיון דעל על".

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ מג

"שבשתא כיון דעל - על"

וכהא דמצינו במסכת בבא בתרא (דף כא.): "רב דימי מנהרדעא אמר: מותבינן דדייק ולא גריס, שבשתא כיון דעל - על; דכתיב: (מלכים א' יא, טז) "כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום", כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה, דכתיב: "תמחה את זכר עמלק". אמר ליה: והא אנן קרינן זכר! אמר ליה: אנא אקריון זכר... אזל שייליה לרביה, אמר ליה: היאך אקריתן? אמר ליה: זכר".

ומבואר מדברי הגמרא, שמפני ששמע מרבו שקרא בקמץ - זכר במקום בצירי - זכר, השתנה בדעתו כל תוכנה של ההלכה והרג רק את הזכרים. וכבר ביאר רבינו הגר"א זצ"ל שעל כן נאמר (שמות יז, יד): "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", דנוסף לכתובה צריך גם להשמיע באזניו, כדי שלא יבואו לטעות בין זכר בקמץ לזכר בצירי.

על כן צריכים השומעים דבר תורה מפי הרב להיות בתכלית הריכוז על מנת לשמוע ולעמוד כך על הכוונה של הרב לאמיתה של תורה.

כתיבת השיעור - עדיף בראשי פרקים

ואכן שמתי אל לבי שהמשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א נהג לעורר על העובדה שכיום מרבית התלמידים לכתוב את השיעורים בעת שמיעתם, ולא טוב הדבר, כי על ידי שלבו נע ונד על הכתיבה ואינו יכול להיות מרוכז כל כולו בשמיעה, כך יחסר לו הקנין של "בשמיעת האוזן". וטוב יעשה אם ירא שמא ישכח הדברים, אזי ירשום לעצמו רק ראשי פרקים ובעת חזרת השיעור ירחיב היריעה, וכך תשמש בעבורו הכתיבה לתועלת גדול.

כה השמיעה של הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל

ובספר אור אלחנן הביא בשם "ותיקי ראדין" שהיו מספרים: בראש השנה אחד השמיע מרן החפץ חיים זצ"ל דברי התעוררות, כשסיים את דבריו העיר רב אחד מהנוכחים לרבי אלחנן וסרמן זצ"ל: כמדומה שהחפץ

כד _____ תורה דיליה

חיים כבר אמר הכל בעבר מילה במילה. אך רבי אלחנן זצ"ל לא אבה לשמוע את דבריו וכה השיב לו: "אין בית המדרש בלא חידוש, הפעם הכילו דבריו שמונה מילים חדשות!"

וזה נורא למתבונן כיצד הגדולים דקדקו לשמוע היטב את כל הנאמר עד שהיה בכוחם לזהות שהתווספו שמונה תיבות!

זה תורף הקנין ב"שמיעת האוזן"!

עצם "שמיעת האוזן" - גורמת להבנה בתורה!

אבל יש בקנין של "בשמיעת האוזן" גם טעם סגולי, שעל ידי ששומעים הדברי תורה הם נבלעים בדמנו ומתיישבים אל הלב, כי עצם שמיעתם גורם להבנה ובהירות.

וראה להיעב"ץ זצ"ל בספרו לחם שמים שדקדק ממה שאמר התנא "בשמיעת האוזן" ולא אמר ב"שמיעה" סתם, רמז בזה כי אף אם אין לו אלא שמיעת האוזן ולא שמיעת הלב והשכל, כלומר - שאינו מבין היטב את דברי הרב, מכל מקום לא ימנע את עצמו מבית המדרש, רק יטה אזנו לשמוע, וסופו שיבין.

על דרך זה יש להביא מהגמרא במסכת ברכות (דף סג:) שהביאה כמה דרשות על הפסוק (דברים כז, ט) "הסכת ושמע ישראל" וביניהם הובאה הדרשה הבאה: "דבר אחר: "הסכת" - הס ואחר כך כתת". ופרש"י זצ"ל: "הס" - הוא לשון שתיקה, כלומר שתוק והאזן לשמועתך עד שתהיה שגורה בפיק, ואף על פי שאינה מיושבת לך, ואחר כך "כתתנה" והקשה עליה מה שיש לך להקשות ותרוץ תירוצים עד שתתישב לך".

וכן איתא במדרש רבה (דברים פ"א א): "רבי לוי אמר: האוזן לגוף כקינקל לכלים, שכן הקינקל כמה כלים ניתנין עליו ואת נותן מוגמר תחתיו וכולם מתעשנים, כך מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה על ידי האוזן כולן חייין. מניין? שנאמר (ישעיהו נה, ג): "שמעו ותחי נפשכם" - אמר הקב"ה אם הטית אזנך לתורה כשתבא לפתוח בדברי תורה הכל משתתקים לפניך

קנין ב' ב' "בשמיעת האזון" _____ כה

ושומעים דבריך כשם שהטית אזנך לשמוע דברי תורה. ומהיכן אתה לומד?
ממשה רבינו - שעל ידי שהטה אזנו לתורה, בשעה שבא לפתוח בדברי
תורה נשתתקו העליונים ותחתונים והאזינו דבריו. מנין? ממה שקרינו
בענין "האזינו השמים ואדברה".

שמיעת דברי תורה גם ללא הבנתם - משפיעה על הנפש!

ונראה להוסיף עוד: עצם השמיעה יש בה ענין גדול ונשגב בכדי להידבק
בתורה ובקוב"ה. וכמו שכתב בילקוט מעם לועז שסגולה לתינוק שיהיה
שומע קול תורה כדי שידבק אזנו בדברי תורה, וכמבואר בירושלמי (מסכת
יבמות פ"א ה"ו) ברבי יהושע בן חנניה שאמו הביאה עריסתו לבית המדרש
כדי שישמע קול התורה, ואמר רבו עליו: "אשרי יולדתו"!

ונראה מדברי הירושלמי שאפילו שהיה תינוק ולא בר הבנה הוא כלל,
בכל זאת אמו ראתה ענין וצורך בכך שאזניו ישמעו קול תורה, כי זה לבד
משפיע לטובה על הנפש.

וכך הסביר פעם הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל באוזני בן תורה אחד
את הנהגתו ללמוד בקול רם ולבטא בשפתיו כל מילה שלומד, כי לא זו
בלבד שהדבר מהווה סגולה להבנת הסוגיא על בורייה ולזכירתה, יש בכך
ענין נוסף - שמרגיל את אוזניו לשמוע דברי תורה!

חוש השמיעה גדול מחוש הראייה!

ובאמת שחוש השמיעה וקנין תורה כרוכין ירדו מן השמים, וכפי שכבר
כתב אבי הישיבות רבינו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בספרו רוח חיים: חוש
השמיעה - מה ששומע מאדם פועלת בנפשו הרבה יותר ממה שהוא רואה
בספרים! וזהו שכתוב (ישעיהו נה, א): "שמעו ותחי נפשכם".

ובספר ברכת אברהם הוסיף וכתב: המשים לבו לצורת אמירת הדברים
ישמע גם את תוכן הדברים, וכשם שבתורה שבכתב, טעמי המקרא מפרשים
את תוכן הנאמר, כמו כן בתורה שבעל פה לפי צורת ההדגשה ננסכת חיות
בדיבור ובתיבות, באופן שמשיג יותר את הנכתב. ועל פי זה כתב לבאר

מה שהגמרא בבואה לפשוט איבעיא משתמשת בלשון "תא שמע" - בוא ותשמע, כי על ידי שמיעה הגונה זוכים לפשוט הספקות ולהגיע להכרעה.

ומאיך בזהר הקדוש מצוי הלשון "תא חזי" - בוא וראה, כי בסתרי תורה הרי מבואר בגמרא במסכת חגיגה (דף יא:): שאין דורשין במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו, ועל כן יש לומר שאין הדברים מושגים רק על ידי שמיעתן מרבו, אלא צריך הוא להבין ולראותם מעצמו.

"השמיעה בתורה היא תענוג מופלא ומחיה הנפש"

ויש להמתיק ענין זה עם דבריו הנפלאים של האור החיים הקדוש זצ"ל על הפסוק (דברים יא, כז) - "את הברכה אשר תשמעו", וז"ל: "השמיעה בתורה היא תענוג מופלא ומחיה הנפש, ותלה הכתוב הברכה בשמיעה, ולא הזכיר לא מעשה ולא שמירה, לפי שהשומע "דברי אלוקים חיים" - התורה מטיבה נפשו ומישרתו, כי יש בה "סם החיים", כאמרם ז"ל: "המאור שבה מחזירן למוטב", ולכן תלה הכל בשמיעה!"

מצוות רבות תלויות בשמיעה

כשנעמיק עוד בדבר נחזי את חשיבות ה"שמיעה" בענינים רבים, והרבה גופי תורה תלויים בה:

בראש השנה - יום הדין הגדול והנורא לכל העולם, ישנה מצוה אחת מיוחדת רק לאותו יום - לשמוע קול שופר, ועיקר מצות היום היא מצוה של שמיעה.

וכן התפילה והברכות תלויים בשמיעה, שהרי המתפלל וכן המברך צריך להשמיע לאזניו (עין ברמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ז), ואין הם תלויים רק בדיבור אלא אף בשמיעה. והטעם שחשובה השמיעה, בכדי שלב המתפלל יתעורר מהתפילה.

וכן מצינו בברכת אהבה רבה ששופכים אנו תחינה: "ותן בלבנו בינה להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד", הרי שהשמיעה נצרכת ללימוד.

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ מז

מדוע זכה יתרו שתיקרא פרשה על שמו?

והתבונן נא במה שיתרו חותנו של משה רבינו ע"ה זכה שתיקרא פרשה שלימה בתורה על שמו מה שלא מצינו אפילו בגדולי האומה, וזכה גם שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית, ובמה זכה יתרו לכל זה? במה היה כוח גדול?

התירוץ המקובל בפייהם של בעלי המוסר: בזכות כח השמיעה שניחן בו יתרו כדכתיב "וישמע יתרו"!

קבלת התורה נעשתה על ידי השמיעה

ובספר מתנת חיים עמד על כך שמעמד קבלת התורה לעם ישראל היה בזכותה של ה"שמיעה", שהרי כתוב בתהלים (מ, ז): "זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחסאה לא שאלת", ופרש"י זצ"ל שהפסוק עוסק ביום מתן תורה, שלא ביקש הקב"ה מעם ישראל לעשות מעשים בשביל לקבל את התורה, ואפילו לא להקריב "זבח ומנחה" אלא מה כן ביקש מהם? "אזנים כרית לי" - שיסכיתו אוזן וישמעו את הדברים.

ולכן מצאנו שכל הפרשה של מתן תורה סובבת סביב כח השמיעה, שהרי במזמור בתהלים העוסק במתן תורה (מזמור כט) נאמר: "קול ה' בכח, קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים, קול ה' חוצב להבות אש". למדנו אפוא שכאשר רצה הקב"ה שיכנסו דברי תורה בנפשנו וישאירו בנו חותם לדורות, הוא עשה זאת על ידי קול.

זה מה שבסך הכל מוטל עלינו לעשות על מנת שנהיה ראויים לקבל את התורה - לשמוע!

הדרך לגדול בתורה - רק על ידי שמיעה מהרב!

וידוע שהגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל היה אומר: הדרך להגיע לשלימות אינה תלויה בכישורים מיוחדים או בגאונות בלתי מצויה, תכונות אלו נצרכות להבדיל - באוניברסיטאות וכדומה, לעומת זאת מה שנחוץ לבן שיבה הוא רק: אוזן קשבת, ושאיפה ורצון להבין ולגדול!

כח _____ תורה דיליה

ובמאמר לדמותו של הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל מובא שהתבטא פעם באוזני אחד מתלמידיו: "דע לך כי רק אלו ששמעו שיעורים בקביעות ובהתמדה גדלו למרביצי תורה, ללא שיעורים וללא כח השמיעה, אי אפשר לגדול ולצמוח למרביץ תורה"!!!

ורבינו אברהם מוילנא זצ"ל אחיו של הגר"א זצ"ל כתב בזה דברים נוראים בספרו מעלות התורה: השומע תורה מפי החכם הרי הוא כשומע מפי הגבורה, ועל ידי זה מקיים נ"ב מצוות, שכן נ"ב פעמים הוכפלה מצות השמיעה בתורה, וכן היראה נכפלה נ"ב פעמים, כי בחינה אחת להם. וכשם שהיראה היא פתיחת התורה, כי היראה שוברת הקליפות, כך השמיעה שוברת הקליפות, כי הכל תלוי בשמיעה!

"שמיעה" - כוללת ג' דברים

ועתה נבאר יותר. כפי שנוכחנו לדעת גדולות ונצורות במעלת השמיעה, יש להתבונן ראשית מהי שמיעה?

ונקדים בזה יסוד גדול המבואר בתשובות הרשב"א (ח"ה סי' נה), הוא נשאל שם בביאור ענין קריאת שמע, ובפירוש מילותיה. והשיב הרשב"א זצ"ל שהתיבה "שמע" יש לה שלושה פירושים, ובשעה שקורא את שמע, עליו לכוין את כולם: א. שמיעת הקול. ב. הבנת הדברים. ג. קבלת הדברים.

ועל פי זה ביאר המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א את דברי הגמרא במסכת ראש השנה (דף לב:) שהפסוק "שמע ישראל" הוא מסדר מלכויות, ואף על פי שאין בו לשון מלכות. ועל פי דברי הרשב"א זצ"ל שתיבת "שמע" ענינה גם לשון "קבלה", כלומר - קבלת עול מלכות שמים, על כן מובן מדוע "שמע ישראל" נמנה בסדר המלכויות.

ואם כן למדנו אפוא לדרכנו ש"שמיעה" עניינה - א. שמיעת הקול - באוזן. ב. הבנת הדברים - במוח. ג. קבלת הדברים - בלב.

שמיעה - היא לא רק לשמוע את הקולות!

וידוע משלו של הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל בענין השמיעה:

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ כט

משל למה הדבר דומה: בן כפר אשר לא ראה ואף לא שמע קול וצורת רכבת מימיו.

ויהי היום וצריך היה לצאת מחוץ לכפרו, באמצע הדרך הבחין בפסי רכבת, היות ומעולם לא נתקל בהם, נעמד הוא על הפסים והתחיל להתבונן ולחשוב מדוע הם עשויים מכל כך הרבה עצים וברגים, ולשם מה נמשכים הם קילומטרים ארוכים.

לפתע התקרבה רכבת, הקטר שהבחין בכפרי מרחוק, הפעיל מיד את כל הצופרים בשיא הכוח, הכל בכדי שאותו כפרי ישמע את ההמולה וירד נא במטותא מן הפסים. הכפרי הנבער ששמע את הקולות נשא את עיניו וראה ממרחקים מכונה גדולה המתקרבת במהירות תוך שעושה היא רעשים עזים ואף בוקעים ממנה אורות רבים, חשב הוא לתומו - בוודאי חוגגים בתוכה חתונה שמחה... הוא מאד רצה "להשתתף" בשמחה, ובתמימותו החל לרקוד על פסי הרכבת...

אדם אשר היה מבחין במחזה מן הצד לבטח יחשוב בלבו: האיש הזה הינו חרש ואינו שומע, על כן אינו יורד מהפסים, אבל האמת היא - הכפרי שומע גם שומע אלא שאיננו יודע מה לשמוע, כי שמיעה במקרה הזה פירושה - לרדת מהפסים!!!

זאת צריכים אנו לדעת: לא די ב"לשמוע" - אלא יש להבין ולהשכיל מה צריך לשמוע, להבין ולקבל את הדברים.

הכל מתחיל מזהאוזן

ואחר שהתברר לנו כי "שמיעה" לא דיה בשמיעת האוזן, אלא בשמיעת המוח והלב, אמנם הכל תלוי באוזן אשר דרכה ניתן להשיג בשלמות את מעלת השמיעה, נפתח לנו פתח להבין את הכתוב בפרשת משפטים (שמות כא, ה): "ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם", והביא שם רש"י זצ"ל את דברי המכילתא: "ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף? אמר רבי יוחנן בן זכאי: אוזן זאת ששמעה על הר סיני "לא תגנוב", והלך וגנב - תרצע".

ל _____ תורה דיליה

ויש לשאול וכי מה חטאה האוזן? והלא האברים כלי המעשה - הידיים והרגליים הם אלו שגנבו?...

אבל הביאור הוא שישנה כאן טענה על האוזן, אשר היא לא שמעה היטב את ציווי השי"ת "לא תגנוב" כי אילו היתה האוזן שומעת והיה מבין ומקבל על לבו את הדברים, ברור שלא היה הוא גונב!

"מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה"

פרט נוסף בנחיצות של שמיעת דברי תורה, לא מדובר רק על תנאי להשגות בתורה, אלא השמיעה קובעת גם אם התפילות ששופך האדם לפני ה' תתקבלנה לרצון אם לאו. וכמו שכתוב במשלי (כח, ט): "מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה", דהיינו - אדם שאינו רוצה לשמוע דברי תורה אז גם תפילתו תועבה. ויש לעמוד על כך, מדוע? מהו הקשר בין ה"שמיעה" לקבלת התפילות?

וראיתי מובא בזה ביאורו של הגר"א לאפיאן זצ"ל: אחת הסיבות המצויות והשכיחות לכך שאדם מסיר אוזנו מלשמוע דברי תורה של חבירו היא מפני שחושב הינו שהדברים כבר ידועים לו מימים ימימה, ועל כן אין בו סבלנות לשמוע את הדברים פעם נוספת.

ואם כן באותה המדה נוהג עמו הקב"ה כביכול. כאשר בא הוא להתפלל ולבקש ממנו יתברך "רפאנו" "סלח לנו" "השיבנו" וכו', הקב"ה אומר: את מה שאתה מבקש עתה בדיוק, כבר ביקשת בתפילה הקודמת, "כבר שמעתי אותך", וכך נדחות בקשותיו מדה כנגד מדה. זה הביאור בפסוק, מי ש"מסיר אוזנו משמוע תורה" - מפני שאומר הוא כבר שמעתי, כך נוהג עמו הקב"ה, ולכן - "גם תפילתו תועבה"!

השמיעה משפיעה על הגוף!

עוד בענין החשיבות הגדולה שיש לחוש השמיעה בכלל, ראה מה שכתב רבינו יונה זצ"ל בספרו שערי תשובה (שער שני אות י"ב), וזת"ד: "מאור עינים ישמח לב" - העין אבר נכבד מאד, כי יראו בה את המאורות המשמחים

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ לא

את הלב, ונכבדה ממנו האוזן, כי ישמעו בה שמועה טובה המדשנת את העצם שאין בו ההרגשה ולא ידושן במאור עינים בלתי בתענוג יתר. וכן אמרו זכרונם לברכה (בבא קמא דף פה:): כי האוזן נכבדת משאר האברים, שאם סימא את עינו נותן לו דמי עינו, חרשו - נותן לו דמי כולו!"

וראה שם בדברי רבינו יונה זצ"ל שהוסיף: ניתן לראות בחוש שהשמיעה משפיעה על הגוף, ואפילו העצמות מתרחבות ומושפעות מכוחה של השמיעה.

וכן איתא בגמרא במסכת גיטין (דף נו:), שכאשר הגיע שליח לאספסינוס והודיע לו שהקיסר של רומי מת ורוצים להושיב אותו בראש, באותה שעה עסק בנעילת מנעלו, וכששמע את הבשורה הטובה, לא עלתה בידו לנעול את הנעל השנייה! וכששאל על מה זה? ענה לו רבי יוחנן בן זכאי: אל תצטער, הרי כתוב "שמועה טובה תדשן עצם"! ולכן עצמותיך נהיו מדושנות עד שלא הצלחת לנעול את נעלך!

מדוע בעלי המוסר מסרו שיחות בקול שקט?

למדנו מכך עד היכן מגעת כוחה והשפעתה של השמיעה. ונראה שזאת הסיבה שגדולי בעלי המוסר כגון הסבא מסלבודקה זצ"ל, המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל, נהגו למסור השיחות שלהם בקול שקט ובלי תנועות גוף חיצוניות, בכדי שמי שירצה לשמוע את הדברים היה צריך לעשות מאמץ - להתקרב ולהטות אוזן, וכך יתפעל מן הדברים.

היטב ידעו הם ברוב בינתם שרק כך הדברים נכנסים אל לב שומעיהם, ומשפיעים ועושים רושם.

זוהי כוחה של השמיעה!

השמיעה ממרחק - אינה מופת!

מטבע האדם כפי שהטביע בו בורא עולם, שכאשר הינו מרוכז כולו

לב _____ תורה דיליה

בכדי לשמוע דברים שברצונו לשמוע, אזי כל המתרחש סביבו לא יפריע לו כלל וכלל, ומסוגל הוא לשומעם אף ממרחק רב, והדברים בדוקים!

ומסופר שתלמיד חכם אחד סיפר בפני רבינו הגרי"ז מבריסק זצ"ל על כושר השמיעה המופלא של זקינו בעל הבית הלוי זצ"ל ששמע דבר מסויים אפילו שנאמר בלחישה ממרחק כמה חדרים.

הרב מבריסק זצ"ל הגיב על כך: אין בכך כל מופת, גם אני - סיפר, הייתי ממתין בפרוזדור שליד בית הדין, ואבא זצ"ל היה בחדר הפנימי של בית הדין, ולמרות ההמולה והרעש שהיה בפרוזדור בין כל הנאספים שם, כאשר אבי זצ"ל היה קורא לי הייתי מצליח לשמוע, אפילו שדרכו היתה ללחוש בשקט. ואין בכך כל פלא, כי כשהראש מונח בשטויות והבלים - לא שומעים כלום! אך כשהראש מרוכז רק למה שצריך לשמוע, אזי אפשר לשמוע גם ממרחק. כל ההמולה והרעש שבחדר החיצון, לא הגיעו לאוזני כי התמקדתי במחשבתי לשמוע רק את קריאתו של אבא זצ"ל.

כעין זה סיפר מרן הגרי"ז זצ"ל מעשה שהיה: בעת הכנסייה הגדולה הראשונה שהשתתף בה מרן החפץ חיים זצ"ל, ישב לידו הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, על אף שהיה זה בשנותיו המאוחרות של מרן החפץ חיים זצ"ל, וכבר לא שמע היטב, הוא האזין לכל דרשותיהם של הרבנים והגיב עליהם באוזניו של רבי ברוך בער זצ"ל.

ואמר הרב מבריסק זצ"ל, לא היה זה מצד רוח קדשו של החפץ חיים זצ"ל, אלא אם הראש מרוכז והינו שומע את מה שצריך, ניתן לשמוע גם אם חוש השמיעה פועל באופן חלקי!

"שמעו ותחי נפשכם!"

המדרש רבה (דברים פ"י אות א' ושמות פכ"ז) כותב בענין חוש השמיעה, ש"הכל תלוי בו", וזה לשונו:

"כך מאתים וארבעים ושמונה אברים שבאדם הזה, על ידי האוזן - כולן חיים, שנאמר "שמעו ותחי נפשכם".

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ לג

עוד איתא שם דבר מבהיל: "אמר להם: אם יפול אדם מראש הגג, כל גופו לוקה, והרופא נכנס אצלו ונותן לו רטיה בראשו וכן בידיו וכן ברגליו ובכל אבריו, נמצא כולו רטיות. אני איני כך, אלא רמ"ח אברים באדם הזה, והאוזן אחד מהם, וכל הגוף מלוכלך בעבירות, והאוזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים - "שמעו ותחי נפשכם", עכ"ל המדרש.

ועל פי זה כתב בספר מתנת חיים: אם באנו לרפאות את נפשינו המוכה והחבולה מחטאים ועוונות, הרי בראש ובראשונה עלינו להתחיל את תשובת המשקל בדבר הזה - "בשמיעת האוזן", שהיא הרטיה שעל ידה הקב"ה מרפא את כל אברינו בבת אחת.

זה הטעם להשמעת קול השופר בראש השנה, ללמדנו שזוהי ראשית התשובה: שמעו! ותחי נפשכם!

החיוב הגדול לשמור על שלמות חוש השמיעה

עדיין נשאר לנו להאיר נקודה חשובה: לאחר שהוכחנו שחוש השמיעה הוא חשוב ונכבד ביותר, יש לדעת שהשמירה על חוש זה מכל משמר היא חיונית עד למאוד, ואם שומע האדם דברים שאינו צריך לשמוע ח"ו, כגון דברים בטלים, לשון הרע, רכילות, ניבול פה, ליצנות וכו', בזה מתקלקל אצלו טהרת הלב ובהירות השכל רח"ל והדבר משפיע על כל האברים.

ומצינו בענין זה בספר חרדים (פרק יא) וכה כתב: "מצוות עשה מן התורה התלויות באוזן - ומהם: לימוד התורה, שמיעת תוכחה, שמיעת קול השופר, לשמוע את הדיינים, מצות התפילה ומצות ברכת המזון", מצוה נוספת מנה בעל החרדים זצ"ל בסדר זה, וז"ל: "ויתד תהיה לך על אזנך" (דברים כג, יד) - ודרשו בכתובות (דף ה:) "אל תקרי אזנך אלא אוזנך, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעו באוזניו", ופרש"י זצ"ל: "אצבעו שהיא שפויה כיתד".

והקשה בספר מתנת חיים, לכאורה מדוע מנה בעל החרדים זצ"ל את המצוה של "ויתד תהיה לך על אזנך" בין המצוות התלויות באוזן? הלא זוהי מצוה התלויה באצבע ולא באוזן?

לד _____ תורה דיליה

והביא בזה דברים נוראים של בעל ההפלאה זצ"ל במסכת כתובות (דף ה:), שהפוגם בשמיעה פוגם באזני נשמתו ומסתלק ממנו חוש השמיעה רח"ל, ונצטט את לשונו שם: "מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אזנך" - "ענין שהחמיר הכתוב בחוש השמיעה ואמר שהיא נכוית תחילה לאברים. הנה ראיתי בספר עוללות אפרים שכתב, שהפוגם בשמיעה פוגם באזני נשמתו ומסתלק ממנו חוש השמיעה. וכיון שאמרו חז"ל בב"ק בפרק החובל: "חרשו נותן לו דמי כולו", ה"נ בפוגם באזני נשמתו ומחרשה כאלו פוגם בכל האברים!"

ולפי זה מובן מדוע מנה בעל החרדים זצ"ל מצוה זו בתוך מצוות עשה התלויות באוזן. כי היסוד של הכל הוא שמירת האזנים, ונמצא לפי זה שגם המניעה מלשמוע דברים אסורים הוא בכלל הקנין של "שמיעת האוזן", כי בלי שמירה על חוש השמיעה, מתקלקל בו כח השמיעה לדברי תורה ולקיום המצוות התלויות באוזן.

אין עצה אלא להניח צמר גפן באוזניים...

והדברים הם כפשוטם ממש, וכמו שמסופר בספר מעשה איש (ח"א): פעם הופיע אצל הגר"א רוטר שליט"א ידו, וביקש ממנו לשאול את מרן החזון איש זצ"ל, היות והוא עוסק בפרנסתו בעבודת יהלומים בצוותא עם חילונים, והם מדברים ביניהם ניבול פה, נפשו בשאלתו כדת מה לעשות? השיב לו מרן החזון איש זצ"ל, שאין ביכולתו לתת לו עצה, זולת זאת: תשים צמר גפן באוזניך וכך לא תשמע מאומה!

גדול כח הניגון!

היות וחלק נכבד מהשימוש בחוש השמיעה מוקדש להאזנה לשירים וניגונים, וישנם לדאבונו מי שאינם מקפידים על כשרותם וטהרתם, על כן הנני רוצה לצרף לכאן דברים אחדים בענין כוחו הגדול של הניגון לטוב ולמוטב.

מדוע לא העמיד אחשוורוש בסעודתו כלי נגינה?

בספר מנות הלוי על מגילת אסתר (א, ה) העיר הערה גדולה על סיפור

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ לה

המשתה של המלך אחשורוש, הרי ידוע שהוא רצה לעשות סעודה מושלמת אשר תכנס בתוכה את כל התאוות וההנאות האפשריות בתבל בכדי שכל המשתתפים יהיו שמחים ומרוצים - הוא עשה את הסעודה בחצר גנת ביתן המלך, מקום אשר היו שם כל מיני אילנות ופרחים בעלי ריח משובח, הוא תיקן יריעות יפות - חור כרפס ותכלת וארגמן, והן מראות יפות, עוד סידר מיטות זהב וכסף, וכן עשה שכולם ישתו בכלי זהב ויין מלכות רב כיד המלך, ועוד כהנה וכהנה.

יוצא אפוא שאחשורוש דאג שכל חושיהם יחושו הנאה גדולה: חוש הריח, חוש הראייה, חוש המישוש, וחוש הטעם, אם כן מה גדול הפלא שלא מצאנו בכתובים שהיו שם גם כלי זמר בכדי לספק את חוש השמיעה, מאוד תמוה שבשמחה כה גדולה ומפוארת לא יילקח הדבר בחשבון. הרי בנוהג שבעולם שבכל שמחה, מופיעים בה משוררים עם כלי זמר שונים על מנת לשמח את לב שומעיהם?

וכתב לתרץ בזה וז"ל: "ולדעתי זאת היתה הסבה שלא היה שם כלי זמר, כי כל אותם הדברים הנזכרים הבאים שם, יוכל המלך לתקנם שלא יבא שום נזק מהם.

אבל הקולות אי אפשר לתקנם, כי מי יוכל לעצור את הקול אשר הוא ערב לזה שלא ישמע חבירו המזיק לו. ולכן נפקד משם הוא לבדו."

אך הוסיף שם תירוץ נפלא: "ואני שמעתי מפי זקן טעם נפלא לאשר נפקד הניגון בסעודה ההיא, ואציגנו הנה כתוספת טובה על הנשמה. וזה - כבר הקדמנו היות כונה עצמית למשתה הזה שיתגאלו עם בני ישראל בפת בג המלך וביין משתיו. ולמה שהיו הניגון והמוסיקה דבר יערב לנפש, לסבת היותה מורגלת בשמע זה בהיותה במרום, כנודע למי שלא יכחיש פשוטן של מקראות ואמתתן.

ויש אנשים יערב עליהם כל כך עד אשר יתבטלו חושיהם לבל ידעו איפה הם. ויש מהם תקפוץ עליהם שינה, כי תתבודד הנפש לשמוע אל הרנה עד שתנוח הגוף כפגר מת כי רועה היא אותו, וכשתפרד מהשגיח בו

יהיה כלא היה וישן וירדם. כמו בקטנים יונקי שדים כי לא ישנו אם לא ישמעו את קול הרנה, וכשומעם ינחו על משכבותם וערבה שנתם, להיות צלצול הקול והנועם עדיין נקבעת בנפשם למיעוט זמן הפרדם ממנו. וכן יקרה לחולים, כי בהחלש הכוחות החומריים ינשאו הנפשיים לעומתם. וכל שכן שישב האדם הבריא מבלי אכול ושתה בשומעו את הקול.

לכן נפקד התענוג הזה מן הסעודה הזאת, ואם רב הוא, לבל ימצא מי שימנע מלאכול, ויורה היתר לעשות כרצון איש ואיש, ושערב לו שמנע מאכול, ונמצאת מחשבת הצר בטלה, ועמוד על זה, "עכ"ל.

תמצית דבריו: הטעם שלא היה בסעודתו כלי זמר, מפני שאם היה נמצא שם כלי זמר, הדבר היה גורם למשתתפים להתרכז ולהאזין להם, ולא היו עוסקים במאכל ובמשתה, ועיקר כונתו של אחשורוש היה שיתגאלו באותם מאכלות.

אמנם יש להקשות על כך, הרי איתא בפירוש מגילת סתרים לבעל הנתיבות זצ"ל שעיקר כוונתו של אחשורוש היתה לאבד את היהודים וזה על ידי שישתו ויאכלו איסור, וגם העמיד זונות כדי שיעשו בהן כרצונם, וזה הכוונה על הפסוק חור כרפס וכו' שהיו צבעונים כדי שישתכלו בהם ויפסיקו מלחשוב בתלמוד תורה, וכשישאו עיניהם משם יראו את הזונות ויתאו להן.

ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, הרי לצורך כך מתאים היה שיהיו שם כלי נגינה המפיקים קולות ערבים, ועל ידם יוכלו להימשך לדבר עבירה, ואם כן אדרבה מדוע נמנע מלהעמיד שם כלי זמר?

"כינור וכלי זמר במקדש - רמז להשגת המחשבה"

בכדי לתרץ את הענין, נקדים לעמוד על טיבה של חכמת המוסיקה, מה מעלתה, ומאיך גיסא לאיזה תהום פעורה ניתן להידרדר משמיעת מוסיקה פסולה, ובסוף המאמר נתרץ באופן נוסף את קושייתו של בעל "מנות הלוי" זצ"ל.

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ לז

יש לציין שכל דברינו לקוחים מתורתו של מרן המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א (עיין בקובץ מבקשי תורה (כריכה קשה) שהובאו הדברים, ונוסיף עליהם מעט נופך):

רואים אנו שהתורה החשיבה את חכמת המוסיקה כעבודה נשגבה, והראיה לכך - הלויים שהם השבט הנבחר מכלל ישראל, עבודתם בבית המקדש לשיר בכלי שיר ובפה על הדוכן.

הרמב"ן זצ"ל (בשער הגמול) כותב וז"ל: "כי כינור וכלי זמר במקדש - רמז להשגת המחשבה, שהיא נתלית ברוח, שאין בגשמיות דק כהמוסיקה", עכ"ל.

"על ידי הזמרה - אז משכיל"

המאירי זצ"ל בפירושו על תהלים (מז, ה) על הפסוק: "זמרו משכיל" - מפרש: "על ידי הזמרה - אז משכיל, נותן שכל להבין לשומעים ואפשר להבין הדברים יותר על ידי הזמרה, כי על ידיה מתפתח יותר השכל"...

"ישי בית הלחמי - יודע נגן"

בספר שמואל (א' טז, יד-יח) מסופר על שאול המלך, שכאשר ביעתתו רוח רעה, הוא תר אחרי מי שיודע לנגן היטב, בכדי שיסיר ממנו את הרוח הרעה, וכה כתוב שם: "ורוח ה' סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת ה' ויאמרו עבדי שאול אליו הנה נא רוח אלוקים רעה מבעתך: יאמר נא אדננו עבדיך לפניך יבקשו איש יודע מנגן בכנור והיה בהיות עליך רוח אלוקים רעה ונגן בידו וטוב לך: ויאמר שאול אל עבדיו ראו נא לי איש מיטיב לנגן והביאותם אלי: ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו".

הרי שבכדי להחזיר בקרבו את רוח ה', נטל שאול המלך ע"ה את דוד המלך ע"ה אשר ידע לנגן בכלי שיר.

וצ"ע מדברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף צג:) שדרשו שם חז"ל "יודע נגן"

לח _____ תורה דיליה

- שיודע לשאול בהלכה כהוגן, וצריך ביאור אם כן מדוע לא מפורש בפסוק שיודע לשאול ובמקום זאת כתוב "יודע נגן"?

וביאר בזה הגאון רבי דוד הקשר זצ"ל (ראש ישיבת קול תורה), הן הן הדברים ואין כאן שום סתירה, מדובר על שאלות עמוקות עם ניתוח הדברים לעומקם, דוד המלך ע"ה ידע כיצד שואלים, אך איך השיג זאת? על ידי ששלט גם בנגינה מסוגל היה לרדת לעומק הענינים. וכלשון המאירי זצ"ל: "על ידי הזמרה - אז משכיל".

"השונה בלא זמרה - חוקים לא טובים"

הגמרא במסכת מגילה (דף לב.) קובעת: "אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן: כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה - עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ, כה) - "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". מתקיף לה אביי: משום דלא ידע לבסומי קלא משפטים לא יחיו בהם קרית ביה?"

ולפי מה שביארנו מובנים דברי רבי יוחנן שהחמיר כל כך במי שלומד בלא נעימה וזמרה, כי הלומד כך לא יזכור את לימודו, וגם אינו מסוגל לרדת לעומקם של דברים, ואם כן נראה הוא כאילו מונע עצמו מלקבל את התורה ולכן עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

על ידי המוסיקה אפשר להחיות מתים!

בהקדמה לספר פאת השולחן (מהגר"י משקאלוב זצ"ל) הביא כמה היה משבח רבינו הגר"א זצ"ל את חכמת המוסיקה, וכתב וז"ל: "הוא היה אומר כי רוב טעמי תורה וסודות שירי הלוויים וסודות תיקוני הזהר, אי אפשר לדעת בלעדה, ועל ידה יכולים בני אדם למות בכלות נפשם מנעימותה, ויכולים להחיות מתים בסודותיה הגנוזים בתורה!"

עוד ידוע שהתבטא פעם מרן החתם סופר זצ"ל: אני מוכן לתת חלק מהעולם הבא שלי בכדי שיהיה לי חוש הנגינה, כי על ידה אוכל להגיע למדרגות גדולות ונשגבות יותר.

מעשה נורא עם בעל הנחל אשכול זצ"ל

מסופר על בעל הנחל אשכול זצ"ל: בעירו התגורר ילד אשר בגיל שבע נתפס אצל הגויים, הוא נשלח אל הכמרים אשר שטפו את מוחו בדעותיהם הכוזבות רח"ל. הוריו לא אמרו נואש ואחרי פעילות רבה אשר כללה נתינת שוחד במקומות הנכונים, הם קיבלו מידע על מקום הימצאו של הילד, אך היה זה בלתי אפשרי אפילו להגיע למקום, וכל שכן להוציאו משם.

רק כעבור שבע שנים כשמת המושל ובמקומו ישב על כסאו המושל החדש ולאחר תחנונים רבים שיחזירו להם את בנם, הוא הסכים לבדוק את הנושא.

כעבור זמן אמר להם המושל, הדבר היחיד שעלה בידי הוא לשכנע את הכמרים לאפשר לכם לקיים פגישה אחת עם הילד, אך היא לא תארך יותר משלוש דקות, ואם בסיומה הילד יביע את רצונו לשוב אל חיק משפחתו כך יהיה, אך באם לא - הוא ישאר ברשות הכנסייה לשארית חייו...

ההורים אשר הבינו את גודל האחריות המוטלת על כתפם בפגישה זו לא ידעו מה לעשות, הם חששו שבנם כבר הספיק לשכוח מהם אחרי שנים כה רבות שלא ראוהו, ושלוש דקות הם זמן קצר מאוד שספק אם יספיק להם בכדי לדבר על ליבו.

על כן מיהרו למעונו של בעל הנחל אשכול זצ"ל והם סיפרו לו את כל העניין, הוא הרגיעם ואמר להם: אני אלך אתכם לפגישה המדוברת, ובעזה"ת הכל יהיה בסדר, אך אני מזהיר אתכם מראש: לא להוציא מפיכם אפילו מילה אחת!

ויהי בהגיע יום המפגש צעדו שלושתם לקראת המקום המיועד, כאשר הגיעו למקום, הם הוכנסו לחדר שהיה מלא בפסלים ושתי וערב וכל מיני צורות וכו', כך הושיבו אותם עד לבואו של הילד. הנחל אשכול זצ"ל ישב באמצע, האב לימינו, והאם לשמאלו.

כעבור כמה דקות הופיע הילד כאשר לבוש הוא בבגדים יפים, ועליהם תלויים כל מיני שתי וערב. מתח רב השתרר בחדר, ההורים ראו את בנם

מ _____ תורה דיליה

ולא הכירו את דמותו, הוא ראה אותם ולא הכירם כלל, כי הרי עברו שנים כה רבות מאז שנלקח.

פתאום קם בעל הנחל אשכול זצ"ל, פשט את כובעו ומעילו, ומתחתיהם התגלו קיטל וטלית - הלבוש של יום כיפור, הוא כיסה את ראשו עם הטלית, והתחיל לנגן את תפילת "כל נדרי", הדקות עברו ודמו לנצח.

לקראת סופה של הדקה השלישית והאחרונה, קם הילד לפתע, וזרק מעליו את כל הלבושים הטמאים שהיו עליו, וצעק בקול גדול "מאמע מאמע", הוא נפל היישר לזרועותיה של אמו הדומעת.

בדרכם חזרה לבית, ביקשו ההורים המומים מהנחל אשכול זצ"ל שיסביר להם פשר דבר. הוא נענה ואמר: כל ילד כאשר הוא הולך עם אביו לבית הכנסת ביום כיפור, אווירת ההתרוממות ויראת השמים של פיוטי וניגוני היום הקדוש מציפים את לבו ומטביעים בה חותם עמוק, ולא במהרה הם נשכחים מלבו. על כן החלטתי לשחזר את המעמד של תפילת "כל נדרי" ואת זאת הילד יזכור ללא ספק, וכך יזכר גם בכל השאר.

הרי לנו שבזכות כוחו של הניגון, כל ה"אידישקייט" נטבעת בלב, וכך שב הבן אל חיק האומה.

מכח הנגינה ניתן להשיב את רוח הנבואה!

מלבד זאת יש בכח הניגון להעלות את האדם לדרגות גדולות ורמות.

במלכים (ב' ג, טו) מבקש אלישע הנביא, קחו עבורי אדם שינגן לפני, בכדי שעל ידי ניגוניו תשרה עליו רוח הנבואה, כדכתיב: "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". הוא היה צריך את הניגון בכדי שתחזור אליו רוח הנבואה, כי על ידי הכעס הסתלקה הנבואה מעליו.

למדנו אפוא: כוחו של הניגון רב, הוא חודר אל עומקי נפש האדם, והוא מעורר בו זיכרונות מן העבר והשראה לעתיד. על כן חשוב מאוד שהניגונים המושרים בפי האדם או המושמעים באוזניו, יהיו ממקור טהור של יראת שמים.

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ מא

"לחבר שיר וזימרה - אינו אלא למשכילים!"

בתהלים (מז, ח-ז) כתוב: "זמרו אלוקים זמרו זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלוקים זמרו משכיל". מבואר מלשון הכתוב, שבכדי לזכות לבחינה של "זמרו" צריכים להיות "משכיל", ולא כל ארחא פרחא המרוקן מתורה ומצוות יכול לבוא ולשיר, כי שירה זו מביאה בכנפיה השפעה רעה.

ובמיוחד אמורים הדברים בנוגע להלחנת שירים, אשר רק ה"משכיל" ראוי לכך, וכן פירש הרד"ק זצ"ל שם: "תקיעת הכף ונשיאת הקול ברנה - הוא שוה לכל אדם, אבל לחבר שיר וזמרה אינו אלא למשכילים".

ניגון של צדיקים - עומק רב מונח בחיבורו!

בשורות הבאות נרחיב עוד בגודל הזהירות משירה פסולה, ולעומתה מה רבה המעלה של שירת קודש המושמעת מפי צדיקי עליון:

הבעל התניא זצ"ל כאשר היה נוסע לפני החגים, נהג לעצור בעיירה מזריט'ש על מנת ללמוד את הניגונים של המגיד ממזריט'ש זצ"ל, באומר ש על ידי ניגוני צדיקים אפשר לחזור בתשובה שלימה ולהתעלות מאוד.

הגאון רבי ברוך בער זצ"ל בעל הברכת שמואל התברך בכשרון נגינה מיוחד, והיה מלחין שירי דבקות רבים, וכאשר שר אותם הרגישו הנוכחים את רוממותם הנשגבה, אך לפני כל שיר שחיבר הלך אל רבו הגר"ח מבריסק זצ"ל והיה שר אותו בפניו בכדי לקבל את הסכמתו, ואם הגר"ח זצ"ל לא היה מסכים עמם לא היה שר את אותו שיר שוב לעולם!

במה בהמה יוצאת? בשיר!

ידוע היסוד מרבותינו הגר"א זצ"ל הרמח"ל זצ"ל והשל"ה זצ"ל, שכתבו שאת כל סודות הבריאה הקב"ה טמן ורמז בתורה שבעל פה, וגם הנושא דנן יש לו מקור בתורה זו:

הגמרא במסכת שבת (דף נא:): מביאה את המשנה: "במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה? יוצא הגמל באפסר, ונאקה בחטם, ולובדקים בפרומביא,

מב _____ תורה דיליה

וסוס בשיר, וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר". על דרך הפשט המשנה עוסקת בשרשרת הנקרית "שיר". אך המקובלים מפרשים: כל אדם יש בתוכו חלק בהמי (היצר הרע), המשנה מלמדת אותנו כיצד ניתן להשליט את החלק הרוחני על ה"נפש בהמתו", והוא על ידי כח השירה, וזהו שרמזה לנו המשנה "כל בעלי השיר נכנסים ונמשכים בשיר"...

"אחר" יצא לתרבות רעה - שלא פסק זמר יווני מפיו!

הגמרא במסכת חגיגה (דף טו:) מספרת על אלישע בן אבויה - "אחר", שיצא לתרבות רעה רח"ל, הגמרא שם קובעת שהסיבה להיזדרזות החמורה הזאת היתה מפני "שלא פסק זמר יווני מפומיה"! עד כדי כך חמורים הדברים, שלמרות היותו גדול בתורה השפיעה עליו המוסיקה הטמאה, עד שיצא לתרבות רעה רח"ל.

מה נורא הדבר, כמה צריכים אנו להיזהר משיר טמא!

כח הפועל על הנפעל

בשו"ת וישב הים (ח"ב ס"ז אות י) מאריך שם הגאון רבי יעקב הלל שליט"א ומביא שישנו מושג הנקרא "כח הפועל על הנפעל", לדוגמא: אדם המלחין שיר יכול להטמיע בו כונה רעה וטומאה, והדבר ישפיע על כל מי שישמע את השיר.

אחת הראיות לכך: ממה שכתב השל"ה הקדוש והביאו המשנה ברורה (סימן תקס) שאין לשיר לתינוק שירי גוים בכדי להרדימו, כי על ידי זה מוליד לו טבע רע! לכאורה יש להתפלא, הרי התינוק אינו מבין כלל את מילות השיר, אלא מוכח שכח הפועל משפיע על הנפעל, ועצם שמיעת השיר משפיעה על נפשו של המאזין.

ולכן מאוד צריכים ליזהר בזה, לא לשמוע כל מיני שירים שהולחנו על ידי גוים טמאים, או אנשים הרחוקים מתורה ומצוות!

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" _____ מג

מי היו המנגנים בשמחת בית השואבה?

הרמב"ם זצ"ל (הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ח הלכה יב-יד) מתאר כיצד נראתה בבית המקדש שמחת בית השואבה, וז"ל:

"אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, מ): "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", וכיצד היו עושין? ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון, וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין, מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה.

והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שיר ותושבחות, ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

למדנו מדברי הרמב"ם זצ"ל, שלא כל אחד יכול להיות בעל מנגן, אלא רק אנשי מעשה, צדיקים, ראשי ישיבות וחכמי הסנהדרין!

כיצד היו מתכפרים החטאים בבית המקדש?

בספר שער יששכר מובא בשם הגאון בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל (וכן כתב בספר מאור ושמש פרשת שמיני, וכן איתא בשם משמואל - שנת תרפ"א): מקובל בידי שכאשר אדם חטא והביא קרבן לבית המקדש בכדי שיתכפר לו, היה מפרט באוזני הכהן את החטא, אחר כך הכהן היה רומז ללויים העומדים בדוכנם

מד _____ תורה דיליה

שיתחילו לנגן ניגון התעוררות, כשהתחילו לנגן החוטא היה פורץ בבכי מרטיט, רק כשהכהן נוכח לראות שחוזר הוא בתשובה שלימה בכל לבו, וכמעט יצאה נשמתו מרוב מרירות על חטאו, רמז הכהן ללויים שיתחילו לנגן שירי שמחה וכדומה, על מנת שתשוב אליו רוחו, ובכלות אלו שחט הכהן את הקרבן, ועל ידי זה נתכפר לו עווננו!

בספר אור המאיר (פרשת האזינו) מובא, שהבעל שם טוב הקדוש זצ"ל האזין פעם לנגינת כינור של אדם רשע, והתבטא, שמשמיעה זו הוא יודע את כל העבירות שעשה אותו אדם מיום היוולדו!

שירים שאינם ראויים בשמחת החתונה - פוגעים לדורות!

הגאון רבי יוסף ראזענבלום שליט"א ראש ישיבת שערי יושר (מתלמידי הגר"א קוטלר זצ"ל) נשאל: מדוע מצויה כיום תופעת ה"נשירה" - ילדים מבית טוב הסרים מהדרך הישר רח"ל?

הוא ענה: הכל תלוי בהתחלה, בראשית, הלוא הנדבך של הבית היהודי הוא ארוע החתונה, וכאשר בחתונה מושמעים שירי פריצות וכו', על כן בני הזוג אינם רואים סימן ברכה - לא בשלום בית ולא בחינוך הילדים, כי לבניין חסרים יסודות טובים!

וראיני שהדברים כתובים כבר. בוא וראה מה שכתב החפץ חיים זצ"ל בספרו אהבת חסד (ח"ג פ"ו), וז"ל: "שבעת שהחתונה מתנהג בדרך פריצות - בודאי שאין השכינה שורה שם, ובודאי שאין תכלית זיווג ביניהם יעלה יפה, ויהיה מריבות וקטטות ביניהם, וכן זרעם לא יהיה נכון לפני ה', ואיך יניחו דבר כזה"?!"

מסופר על הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל: פעם הגיע מניו יורק לישיבה, בשעות הקטנות של הלילה, הוא צעד היישר לבית המדרש בכדי ללמוד. והנה עלה באוזניו קולו של בחור לומד במנגינה, מיד קפץ ראש הישיבה זצ"ל ממקומו ושאל את אותו בחור מה מקורו של הניגון? הבחור ענה לו: הניגון הוא מתוך קלטת אשר חולקה לבחורי ישיבה פלונית.

קנין ב' ב' "בשמיעת האוזן" מה _____

למחרת בבוקר נסע רבי אהרן זצ"ל אל ראש הישיבה (שהיה אדם גדול מאוד), ואמר לו: צריכים להפסיק את הפצת הקלטת, מפני שבחושיו החדים הרגיש שאין מקורו של השיר טהור!

השפעת המוסיקה על בעלי חיים וצמחים

בחוברת "כי דבר ה' ביזה" מובאות עדויות מחכמי אומות העולם על עומק השפעת המוסיקה על נפש האדם, אין זה המקום להביאם, והרי גם בדברי חז"ל הבאנו מראי מקומות רבים המלמדים על השפעת המוסיקה.

אך נביא משם נקודה אחת: כח השירה והניגון רבה השפעתו לא רק על גוף ונפש האדם אלא גם על בעלי חיים ואפילו על צמחים למיניהם. הדברים מבוססים על מחקר מקיף שנעשה על פרחים, חיטים, ועכברים, התוצאות היו ברורות - הניגון יש בו כח עצום והשפעה גדולה בין לטוב בין למוטב, ונצטט מהחוברת הנ"ל:

השפעת המוסיקה אינה ניכרת רק בגוף האדם, אלא גם על בעלי חיים וצמחים. כבר נעשו נסיונות מדעיים רבים על כל מיני צמחים למדוד את התפתחותם - עם ובלי השמעת סוגים שונים של מוסיקה. הנסיונות נעשו בכל העולם והתוצאות מביאות למסקנה ברורה בלי ספק, טמון במוסיקה כח רוחני חיובי ושלילי. והמחקרים שוללים את הטענה הרווחת שהדבר תלוי בטעם האדם.

בנסיונות שנעשו בקנדה וברוסיה בחיטים, השמיעו לפניהם צלילים פשוטים ומצאו שהחיטים גדלו במהירות פי שלושה מחיטים אחרות שגדלו באותם תנאים בלא הצלילים.

כנגד זה ראוי לראות את התוצאות ההרסניות של מוסיקת "רוק". בעיר דנבר בארה"ב נעשו נסיונות במעבדה, השמיעו מוסיקת רוק לפני כמה סוגים של צמחים. המוסיקה הושמעה במשך שלוש שעות ליום לתקופה של ארבע שבועות. גידול הצמחים הואט, המוסיקה הפראית גם גרמה לצמחים נזקים בלתי הפיכים!

אחשורוש חשש שהיהודים יחזרו בתשובה מכוח הניגון
אחר הדברים האלה, חשבנו לומר תירוש נוסף לשאלה של בעל "מנות
הלוי" זצ"ל שפתחנו בה: אחשורוש חשש שאם יהיו בסעודתו כלי זמר,
שמא ישירו היהודים שירי קודש, והרהורי תשובה יעלו בלבם, והם יברחו
מהסעודה. על כן העדיף אחשורוש לא להביא כלי נגינה לסעודה!...

גם מוסיקה ראויה - עליה להיות בגבול ובמידה!

המשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א נוהג להדגיש נקודה נוספת: גם
כאשר מדובר בשירה חיובית ומועילה, ישנם אנשים אשר כל ראשם מלא
בשירים ובמוסיקה, והריהם בבחינת "כשכורה ולא מיין", מרוב התעסקות
ושקיעה בהם - לימוד התורה אינו קונה שביטה בליבם.

ויש לדעת כי כוונת רוב המשוררים בימינו, אינה אלא לתפוס את
תשומת לבו של השומע בקולותיהם, וכך למלאות את כל עולמו. ופשוט
הדבר, אף שבשירה ישנה תועלת רבה וכמו שנתבאר, אבל הדבר צריך לבוא
במקום הראוי, במידה ובמשורה, אך האזנה לשירים ללא גבול, מבלבלת
את מוחו של הלומד, הוא אינו מסוגל אחר כך ללמוד היטב ולהתפלל
כראוי, ומנוחת נפשו נטרפת.

על כן כל בן תורה צריך לשמור את עצמו מאוד בענין זה, וראוי לעורר
על כך את בני ביתו!

ופשוט לפי כל הנזכר לעיל שאין סולם מתאים יותר לעלות בו במעלות
התורה מן התכונה המבורכת של "שמיעת האוזן".

